

WLO studiedag halverwege de EHS

Werkt de EHS voor plant, dier en landschap? Over die vraag bogen zich ruim zeventig deelnemers aan de WLO-studiedag van december 2005. Het doel was om een tussenbalans op te maken, halverwege de realisatie van de EHS. Natuurlijk, kritiek was er, maar over het algemeen waren de deelnemers en inleiders van mening dat de EHS staat als een huis.

De EHS, een ruimtelijk samenhangend netwerk van leefgebieden, is nog steeds een goed concept om de natuur duurzaam in stand te houden en te beschermen tegen ruimtelijke claims vanuit andere functies. Het Natuurplanbureau heeft de EHS recent geëvalueerd. Wim Lammers presenteerde de conclusies: het EHS concept is valide en de focus op grote eenheden is goed. De EHS biedt een goed kader voor het maken van keuzen (prioritering) en voor het maken van afspraken door Rijk en provincies. Wel is versnippering een punt van zorg. Na realisatie in 2018 ligt 45% van de oppervlakte buiten de grote eenheden natuur. Daar staat tegenover dat een groot deel daarvan bestaat uit mozaïekgebieden die, volgens Lammers, de potentie hebben om uit te groeien tot waardevolle landschappen (zie kader). De kritiek op de EHS kwam vooral voort uit veranderende maatschappelijke omstandigheden: de toegenomen waardering voor cultuurhistorie, klimaatverandering en de strijd in de Ruimtelijke Arena die steeds feller wordt.

Wim Lammers: "Recreatie en toerisme in mozaïekgebieden bieden een legitimatie om het landschap goed te gaan beheren."

Mozaïekgebieden

Het is geen natuur, het is geen landbouw, het is nog de combinatie van beide. En daarin schuilt volgens Wim Lammers de waarde van de mozaïekgebieden: "Nu zijn het misschien nog zaken die tegen wil en dank in een en hetzelfde gebied voorkomen. Niet meer functioneel met elkaar verbonden. De landbouw brengt er veel minder op dan in gebieden daarbuiten. En ook voor de natuur is de situatie niet ideaal met een landbouw die tegengestelde eisen aan ontwatering en schaal stelt. Maar die uitgangssituatie zou de aanleiding kunnen zijn om weer meer dingen samen te doen. Ik denk dat de nieuwe motor van zo'n gebied toerisme en recreatie zou kunnen zijn. Dat zou een samenbindende factor kunnen zijn, die voor de streek geld oplevert en een nieuwe legitimatie biedt om het landschap goed te gaan beheren. Als de boeren zich zouden willen laten omscholen, dan is dat een fantastische manier om het beheer in het gebied te houden."

Klimaatverandering

Wim Lammers: “Bij het klimaatprobleem zie je apathie en opportunisme, mensen die zich laten overweldigen door het probleem en mensen die denken de oplossing al in huis te hebben. Over de EHS wordt wel gezegd: “Goh, dat hebben we mooi zien aankomen. We zijn bezig met robuuste structuren. Die zijn dan meteen een oplossing voor het klimaatprobleem.” Ik denk dat het een grenzeloze onderschatting is van het klimaatprobleem. De opportunisten hebben in zoverre gelijk dat een robuust systeem minder afhankelijk is van wat op een bepaalde locatie gebeurt. Je hebt altijd een uitwijkmogelijkheid. Maar als het klimaat echt verandert in een tempo dat planten en dieren zich nauwelijks meer kunnen aanpassen, dan helpen die verbindingen niet.

Als je het klimaatprobleem wilt aanpakken dan moet je met de ogen van het klimaatprobleem naar het Nederlandse natuurbeleid kijken. Je kunt een bandbreedte afspreken van wat er gebeurt op klimaatgebied, van helemaal niets tot ontzettend veel. En je maatregelen daarop afstemmen. Je kunt maatregelen selecteren die je in ieder geval moet uitvoeren. Rond de grote rivieren bijvoorbeeld. Je kunt discussiëren over de grootte van het debiet bij Lobith en over de kans op overstromingen, maar het is al bijna gemeengoed dat de piekafvoeren en de droogteperioden zullen toenemen en verergeren. Je moet dan kiezen; de traditionele keuze van dijkverzwaring versus de uiterwaarden verbreden. Die keuze pakt economisch gezien vaak slecht uit voor uiterwaard verbreden, terwijl er een enorm rendement voor de natuur tegenover staat. Door de grootte van het klimaatprobleem zou dat anders kunnen komen te liggen. Dus, ja, ik zie wel de gelijk mogelijkheden voor de natuur bij klimaatverandering.”

Hans Renes historisch geograaf van de Universiteit Utrecht stelt dat de EHS nog te veel hinkt op de gedachte van de natuurontwikkeling en op segregatie: nieuwe natuur aan de ene, intensieve landbouw aan de andere kant. De EHS schaadt de cultuurhistorische waarden van het landschap op twee manieren. Natuurontwikkeling waist op soms brute wijze over cultuurhistorische elementen heen. En de EHS legt uitmeert buiten haar grenzen de ontwikkeling van de intensieve landbouw terwijl het juist aan de extensieve landbouw te danken is dat het cultuurhistorisch landschap nog enigszins behouden is. Renes pleit dan ook voor een EHS van het landschap, waarbij cultuurhistorische waarden mede bepalend zijn. Verschillende sprekers wierpen de vraag op of de EHS en de robuuste verbindingen in staat zullen zijn de effecten van klimaat-

Marco Glastra: "Als je met projectontwikkelaars in zee gaat bestaat het risico dat je vernalen wordt en van je achterban vervreemd. Je bent in principe toch een goed doel."

verandering voor de Nederlandse natuur op te vangen (zie kader). Paul Opdam, WLO hoogleraar bij de WUR, merkte op dat in een cyclisch planningsproces evaluatie optimalisatie en inspelen op de maatschappelijke ontwikkelingen essentieel zijn. De wereld staat niet stil en wat dat betreft is de EHS nooit af.

Een laatste punt van zorg betrof de strategie van de EHS. Hoe blijft het natuurbelang overeind in de arena van de ruimtelijke claims? Marco Glastra deed uit de doeken hoe het Utrechts Landschap de patstelling op de Heuvelrug doorbrak door strategisch samen te werken met een grote projectontwikkelaar (zie kader).

Halverwege haar bestaan, lijkt flexibiliteit, zonder daarbij de ecologische doelstellingen uit het oog te verliezen, het sleutelwoord bij de toekomstige uitvoering van de EHS.

CLAIRE VOS

BAREND HAZELEGER

Hart van de Heuvelrug

Het Utrechts Landschap ontwikkelde eind jaren 90 van de vorige eeuw een visie op de Heuvelrug. Het zuidelijke deel moest weer met het noordelijke verbonden worden. Alleen van realisatie kwam weinig terecht. Het gebied waarom het draait, Hart van de Heuvelrug tussen Amersfoort en Utrecht, is dicht bebouwd. Er kwam geen ruimte vrij. Geplande eco-ducten liepen van niks naar nergens. Het Utrechts Landschap besloot om niet af te wachten. Marco Glastra: "Om het zuidelijke en noordelijk deel van de Heuvelrug te kunnen verbinden, moet er gewoon ruimte gemaakt worden. En dan kom je uit op uitruilen. We hebben toen het schaakbordmodel ontwikkeld dat uitgaat van gelijk oversteken. Als het ene blokje van rood naar groen kleurt, verkleurt het andere van groen naar rood. We willen af van de keuze per vakje, dus van een beetje wonen, een beetje werken en een beetje natuur. De echte oplossingen zitten op een hoger schaalniveau. Een voorbeeld. Je hebt in dit gebied veel zorginstellingen. Een aantal voldoet niet meer aan de moderne zorgvragen en wil slopen. Dan kleurt dat vakje van rood naar groen. Een ander vlakje, bijvoorbeeld in de buurt van een kern die wil uitbreiden, mag dan van groen naar rood verschieten."

"We hebben ING Vastgoed erbij betrokken om te laten zien dat dit ook voor marktpartijen een interessante benadering is. Zij hebben doorgerekend dat een exploitatie mogelijk is waarbij genoeg verdiend wordt op de nieuwe rode locaties om het slopen en omvormen op andere locaties mogelijk te maken. De provincie ging ook mee en zei: "We houden de rem er op, maar met een opening. Als je met een cluster van projecten komt, rood en groen, dat voldoet aan de criteria rood - groen balans, kosten en kwaliteit, dan zeggen we: oké, het mag." In hoofdlijnen komt het er op neer dat bouwen of omtransformeren onlosmakelijk verbonden is met natuur. Daardoor is de bestuurlijke aandacht voor natuur enorm toegenomen. Tot dan toe hadden wij een visie, maar niemand die er aan wou. Nu zie je ineens wel voortgang en zelfs onteigening om die eco-ducten aan te leggen."

Hoe stellen jullie je op ten opzichte van de projectontwikkelaars?

"We trekken dit niet meer. De provincie is de regisseur. Er zijn 17 partijen bij betrokken waarvan wij er één zijn. We zitten in het proces als grondeigenaar maar vooral als belangenbehartiger van natuur. Het is wel grappig dat wij in de positie zitten om te onderhandelen en te dealen. Dat is voor ons iets nieuws. Je moet ontzettend snel reageren op allerlei ontwikkelingen. Het zijn net dagkoersen."

"Meer in het algemeen discussiëren we wel over onze opstelling ten opzichte van projectontwikkelaars. Je merkt wel dat er uit een wisselwerking hele goede plannen kunnen komen. Als je die ontwikkelaars hun gang laat gaan krijg je een andere kwaliteit van plannen. Dan wordt er sterk geredeneerd vanuit de mensen die er komen wonen. Terwijl als wij ons daarmee zouden bemoeien dan zou je plannen kunnen krijgen die meer doordacht zijn. Waar komt natuur te liggen, wat voor kwaliteit van de natuur kan er gecreëerd worden. Meer aandacht voor dat soort zaken. Projectontwikkelaars kopen grond om te gaan bouwen. Dat proces gaat door ook al ga je er met je rug naar toe staan. Dan, vind ik, kun je maar beter bij ze aan tafel zitten. Maar het is voor alle terreinbeheerders zoeken en ze gaan daar allemaal anders mee om."